

НАУКОВІ ПОШУКИ І ЗДОБУТКИ ВЧЕНИХ ХЕРСОНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ У ГАЛУЗІ ЛІНГВОДИДАКТИКИ

У статті пропонується аналіз наукових досягнень учених-лінгводидактів ХДУ, розкриваються технології навчання української мови як рідної та державної, визначаються найголовніші напрями і результати наукових пошуків.

The article offers the analysis of the scientific researches of the linguists of Herson State University, introduces the new technology of teaching the Ukrainian language as native and national one, defines the main ways and results of scientific researches.

Реалізація нових завдань середньої і вищої освіти сьогодні потребує нових підходів, звернення до особистості учня і студента з її потребами та інтересами. Такий підхід у педагогічній літературі дістав назву гуманістичного або пошукового, в основу якого покладено завдання – сприйняття навчально-виховного процесу як вільного зростання, розвитку особистості. Відповідно до нього основним завданням учених ХДУ є сприяння активізації пізнавальної активності студентів, створення умов для їх розвитку, що є головним у мовній освіті і професійній підготовці педагогічних кадрів. Важливу роль у цьому процесі відіграють лінгводидактичні дослідження та шляхи їх реалізації в освітньому процесі на Херсонщині.

При цьому методика української мови є безпосереднім відображенням тих принципів і закономірностей, які вже набули узагальненого характеру і є предметом вивчення лінгводидактики: мета методики полягає в “переведенні” теоретичних положень загальнодидактичних закономірностей у площину конкретних педагогічних явищ.

В основу лінгводидактичних досліджень покладено положення, що лінгводидактика конкретизує й визначає:

- варіанти розвитку мовної особистості засобами конкретної мови;
- вибір цілей навчання окремої мови залежно від рівня розвитку мовної особистості;
- вибір методів і прийомів навчання;
- шляхи подолання суперечностей між керованим і природним набуттям мовних та мовленнєвих знань окремої мови та ін.

Ці положення стимулюють вибір тематики наукових досліджень, їх об’єкт і предмет, організацію дослідної роботи та критерії їх результативності.

Методика української мови в середньому й вищому навчальному закладі має свої спільні й відмінні закономірності розвитку. Сучасний соціальний запит зумовлює постановку, зокрема перед ХДУ, завдань цілеспрямованого навчання студентів ґрунтовних умінь з рідної мови – умінь будувати мовленнєвий твір, створювати текст, що має задані мовностилістичні ознаки й характеризується досить високим рівнем експресивного впливу на читача або слухача. Це завдання настільки складно розв’язується педагогічною практикою, наскільки легко декларується в нормативних документах. Проблема полягає в тому, що студент має співвідносити запрограмований у тексті смисл (рецептивний вид мовленнєвої діяльності) із способами його опредмечування (продуктивний тип мовленнєвої діяльності). З’ясовано, що це одне з найскладніших співвідношень мовної особистості. Тому організація такої діяльності вимагає серйозного проєктивного етапу – вироблення навчальних стратегій.

Виходимо з того, що найголовніші напрями цих стратегій – когнітивна й комунікативна методика навчання мови в середній та вищій школі, культурологічний та полікультурний аспекти, зміст і технології професійної підготовки вчителів-словесників, сучасні технології навчання мови в різних освітніх закладах, шляхи формування комунікативної компетенції та її складових (мовної, мовленнєвої, соціокультурної,

діяльнісної, стратегічної тощо), концептуальні засади профільного й допрофільного навчання української мови у 12-річній середній школі та ін.

Це знайшло відображення в планах наукової роботи викладачів мовознавчих кафедр, тематиці щорічних науково-методичних конференцій різних рівнів (міжнародних, всеукраїнських, регіональних, університетських), у публікаціях (монографіях, підручниках, посібниках, наукових статтях, програмах, методозробках тощо).

Без сумніву, проблеми технологізації навчання української мови є актуальними й цікавлять багатьох дослідників (О.Біляєв, М.Вашуленко, Є.Голобородько, Т.Донченко, С.Караман, Я.Мельничайко, Г.Михайловська, Л.Паламар, М.Пентилюк, К.Плиско та ін.). Предметом їхніх досліджень є зміст, методи, форми, засоби навчання української та російської мов і професійна підготовка вчителя-словесника.

Однак лінгвісти-дидакти ХДУ цілком слушно стверджують, що потребують конкретизації і спеціальних досліджень педагогічні технології на рівні змісту та методики навчання української мови як державної, зокрема в південно-східному регіоні, де панує українсько-російська двомовність.

Ураховуючи, що дослідження останніх років виявили прогалини в проблемах методики навчання української мови, зокрема в двомовному середовищі, традиційні способи викладання мови уже не задовольняють сучасного вчителя. Такі ж прогалини виявлено і в підготовці майбутнього вчителя-словесника. Потребує спеціальних досліджень і проблема мовленнєвої підготовки спеціалістів різних профілів (технічного, аграрного, юридичного тощо). Виникла необхідність зміст і якість комунікативної компетенції учнів середніх шкіл і студентів ВНЗ розглядати як вищу мету гуманітарної освіти, у тім числі й педагогічної. Звідси – озброєння майбутнього вчителя, викладача вищої школи такою системою форм, методів, засобів навчання, що суттєво вплинула б на загальний мовленнєвий рівень особистості і на якість педагогічної діяльності.

Учені Херсонського державного університету спільно з представниками інших ВНЗ регіону нагромадили певний досвід у розробці окремих аспектів лінгводидактичної підготовки вчителів нової якості, здатних у сучасних умовах навчати державної мови й формувати мовну особистість – громадянина й патріота України. Це й визначило тематику науково-дослідної роботи – технології навчання рідної та державної мови в південно-східному регіоні України.

Найголовніші завдання наукових досліджень:

1. Вивчити стан навчання державної мови в різних типах освітніх закладів регіону з урахуванням двох її іпостасей – рідної і державної, виявити рівень володіння нею учнями і студентами та з'ясувати, за якими технологіями працюють учителі й викладачі ВНЗ.

2. Дослідити ефективність поєднання традиційних і впровадження нових технологій у навчальний процес за такими показниками:

- удосконалення змісту, методів і засобів навчання шляхом створення варіативних програм, моделювання занять у школі й ВНЗ та експериментальної їх перевірки;
- упровадження результатів досліджень у практику середньої і вищої школи через розробку нових підручників, посібників, методичних рекомендацій, публікацій наукових статей у центральних і регіональних часописах та наукових збірках;
- визначення результативності навчання та вплив досліджень на розвиток інтелектуальної, мотиваційної та операційної сфери учасників процесу;

3. Визначити педагогічні умови, за яких технологія навчання державної мови в регіоні і за його межами буде ефективнішою, досконалішою і результативнішою.

4. Розробити методичне забезпечення впровадження нових методик у навчальний процес (створити підручники, посібники, методозробки; розробити методичні системи, що забезпечили б технологію навчання державної мови, – модульно-розвивальні технології, інтерактивне навчання, проблемне й інтегроване навчання, когнітивно-комунікативну методику тощо).

5. Популяризувати результати досліджень на всеукраїнських та регіональних наукових конференціях, курсах і семінарах учителів, у лекційних курсах лінгвістичних дисциплін для студентів.

6. Підготувати й видати комплект посібників для методичної підготовки майбутніх учителів-словесників з урахуванням сучасних педагогічних технологій навчання державної та рідної мови в середній і вищій школі.

Теоретичною основою виконання цих завдань виступають лінгвістичні, психологічні, соціолінгвістичні, психолінгвістичні і дидактичні засади навчання. Опора на них визначає значущість концепцій комунікативної, когнітивної методик та методики профільного навчання української мови, розробленої професором М.Пентилюк та членами її школи О.Горошкіною й А.Нікітіною.

Комунікативна методика зорієнтована на посилення практичної спрямованості змісту навчання мови. Своєрідність цієї методики полягає в оволодінні учнями всіма формами і видами мовленнєвої діяльності з метою спілкування.

Її основними положеннями є:

- лінгвістична наука про мову і мовлення та їх функції у спілкуванні;
- теорія мовленнєвої діяльності;
- мовленнєве спілкування та його різновиди;
- інтерактивне навчання й текстова основа уроків;
- комунікативна мовленнєва, мовна, соціокультурна й діяльнісна (стратегічна) компетенція учнів.

Ці положення визначають також теоретичний і прагматичний напрями реалізації комунікативної методики в навчальному процесі середніх закладів освіти. Провідними в цьому процесі постають комунікативно-діяльнісний, функціонально-стилістичний, соціокультурний та етнолінгвістичний підходи.

Теоретичною базою комунікативної методики навчання української мови є усвідомлення сутності понять мова, мовлення, мовленнєва діяльність і спілкування. Останнє є стрижневим у її реалізації.

Комунікативна методика, як вона інтерпретується школою М.Пентилюк, спирається на загальні закономірності навчання української й російської мов – постійну увагу до матерії мови, її звукової системи; оцінку виражальних можливостей рідної мови; розвиток мовного чуття, дару слова; випереджальний розвиток усного мовлення; залежність мовленнєвих умінь і навичок від знань граматики і словникового складу мови.

Оновлення змісту мовної освіти вимагає сьогодні трансформації технологій навчання української мови, розробки інноваційних методик, спрямованих на формування мовної особистості, яка адаптована до конкретних соціальних умов. На часі теоретична розробка й практичне втілення антропоорієнтованих методик, зокрема когнітивної методики навчання української мови, під якою розуміється сукупність взаємопов'язаних та взаємозумовлених способів і засобів опанування мовних одиниць як основи пізнання й формування концептуальної та мовної картин світу і певного результату створення образу світу в уяві кожного учня.

Актуальність когнітивної методики навчання української мови зумовлена все ще недостатнім рівнем комунікативної підготовки учнів та сформованості в них умінь застосовувати мовні знання в конкретних життєвих ситуаціях.

Когнітивна методика передбачає посилення практичної спрямованості змісту предмета “Українська мова”; зміну акцентів у навчальній діяльності, спрямованих на інтелектуальний розвиток учнів за рахунок зменшення репродуктивної діяльності; моделювання навчальних ситуацій, що спонукають до різних видів мовленнєвої діяльності; збільшення питомої ваги завдань, що стосуються пояснення подій, явищ, вчинків людей тощо та способів і засобів їх вербального відтворення. Своєрідність цієї методики полягає в тлумаченні навчальних мовних одиниць як концептів — носіїв етнокультурної інформації, особливих сигналів конкретного світу.

Метою когнітивної методики є опанування учнями й студентами мовних одиниць як концептів — глибинних значень розгорнутих змістових структур тексту, що є втіленням мотивів та інтенцій автора з метою формування умінь адекватного сприйняття текстової інформації та створення власних (усних і письмових) висловлювань відповідно до комунікативної мети й наміру, розвитку пізнавальної активності учнів, підвищення їхнього інтересу до вивчення української мови, виховання національної самосвідомості, поваги до мовних традицій українського народу й бажання наслідувати естетичні й етичні норми спілкування.

Для реалізації когнітивної методики навчання мови провідними постають соціокультурний, комунікативно-діяльнісний, функціонально-стилістичний підходи, упровадження яких можливе за умови навчання на текстовій основі, оскільки текст є носієм інформації, засобом пізнання довкілля, формування в учнів національно-мовної картини світу

Ідеї комунікативної та когнітивної методики навчання української мови як рідної, так і державної реалізуються у працях провідних учених та колишніх студентів ХДУ М.Пентилюк, І.Варнавської, І.Гайдаєнко, А.Ляшкевич, Т.Окуневич, С.Омельчука, Л.Сугейко, численних аспірантів, докторантів кафедри українського мовознавства: О.Горошкіної, І.Дроздової, А.Нікітіної, Л.Мамчур, Т.Мельник, Л.Стасів, Л.Попової, Н.Яремчук та ін.

Розроблена професорами М.Пентилюк, О.Горошкіною та докторанткою А.Нікітіною концепція профільного навчання української мови в старшій школі спирається на основні положення Конституції України, Закон України “Про освіту”, “Про загальну середню освіту”, Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти, навчально-виховні концепції, зокрема концепції когнітивної й комунікативної методик навчання української мови та концепцію профільного навчання в старшій школі, затверджену рішенням Колегії МОН України (№10/12-21 від 25.09.2003 р.).

Відповідно до Державного стандарту базової і повної середньої освіти, з урахуванням Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти, завданнями освітньої галузі в старшій школі є подальший розвиток базових лексичних, граматичних, культуромовних, стилістичних, орфоепічних, правописних умінь і навичок на основі узагальнення й поглиблення знань учнів про мову як суспільне явище, вироблення комунікативних умінь і навичок ефективного спілкування в різних життєвих ситуаціях.

За концепцією профільного навчання в старшій школі виділено такі основні напрями профілізації: суспільно-гуманітарний, природничо-математичний, технологічний, художньо-естетичний, спортивний.

Своєрідність профільного навчання мови в старших класах полягає в розмежуванні філологічного (у межах суспільно-гуманітарного напрямку) та нефілологічного профілів.

Провідна ідея концепції полягає у створенні умов для формування комунікативної компетентності випускника профільної школи, що передбачає вміння вільно, комунікативно доречно користуватися українською мовою в різних життєвих ситуаціях, насамперед у подальшому професійному спілкуванні, акумулювати в собі національні мовні традиції, комунікативну етику, поважати й шанувати мову свого народу.

Кожний з означених профілів має свої завдання, що спричиняє необхідність варіативних програм і підручників.

Відповідно до концепції профільного навчання в університеті досліджуються проблеми, зорієнтовані на реалізацію ідей мовної освіти в 12-річній школі та відповідну підготовку майбутніх учителів-словесників. Цікавими й перспективними в цьому плані є дослідження й відповідні публікації професора М.Пентилюк, колишньої докторантки, професора О.Горошкіної, докторантів А.Нікітіної, І.Дроздової, Л.Мамчур, аспірантів О.Андрієць, Н.Бородіної, Р.Дружененко, В.Луценко, Т.Мельник, Н.Яремчук та ін.

Низка досліджень присвячена окремим питанням комунікативної й когнітивної методик навчання української та російської мов у середній і вищій ланці освіти. Це, зокрема, кандидатські дисертації, у кожній з яких визначалася гіпотеза, що теоретично

обґрунтовувалася та експериментально перевірялася. Кожна з дисертацій відзначається оригінальною гіпотезою, науковою новизною, теоретичною та практичною значущістю. Дослідники запропонували й експериментально апробували наукові методики, спрямовані на вдосконалення технології навчання державної та рідної мови в школі й ВНЗ.

Отримані результати відзначаються достовірністю й переконливою аргументованістю. Вони зайняли достойне місце в українській лінгводидактиці саме завдяки своїй новизні, теоретичній і практичній значущості.

Практична цінність одержаних результатів виявилася у впровадженні їх у практику шкільного й вузівського навчання.

Цінність результатів наукової роботи учених ХДУ сприяла забезпеченню нових спеціалізацій у ВНЗ регіону, зокрема в Херсонському та Миколаївському державних університетах, Луганському національному університеті ім. Т.Шевченка відкрито спеціалізації “Редагування освітніх видань”, “Діловодство”, у Севастопольському міському гуманітарному університеті готують учителів української мови, оскільки південь і схід України відчуває гостру потребу в спеціалістах, які досконало володіють державною мовою і можуть використати свої знання на благо державності України.

Дослідження, проведені нашими вченими, аспірантами, докторантами, активно впливає і на якість лекцій, особливо з мовознавчих дисциплін та методики викладання української мови. Матеріал, одержаний унаслідок наукових пошуків, широко використовується в лекціях на курсах підвищення кваліфікації вчителів, у системі післядипломної освіти.

Результатом наукових пошуків викладачів став підручник “Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах” для студентів філологічних факультетів університетів, створений колективом учених на чолі з професором М.І.Пентилюк, що вийшов друком у жовтні 2005 року у видавництві “Ленвіт” (Київ), 402 с. з грифом МОН України. Ця праця підготовлена авторським колективом, що в 2000 році видав “Методику навчання рідної мови в загальноосвітніх навчальних закладах” (К.: Ленвіт. – 262 с.) Нова теоретична праця з методики якісніше забезпечує фахову підготовку майбутніх учителів-словесників.

В основу нового видання підручника покладено положення Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти та Державного стандарту базової і повної середньої школи.

Ураховуючи, що вчитель потребує певної методичної підготовки, орієнтації в тих набутках, які має сучасна лінгводидактика, автори підручника прагнули доповнити існуючі методики тією науковою інформацією, що відображає інноваційні процеси та нові технології навчання української мови. Не обійшли вони увагою і школи нового типу, що об’єднують дітей, зацікавлених в одержанні середньої освіти, і в професійному спрямуванні, де методика навчання мови має свою специфіку, а відтак і підготовка учителів виділяється певними особливостями.

Автори підручника виходять з таких концептуальних положень:

- рідна мова в усіх типах шкіл є засобом формування високоінтелектуальної особистості, національно свідомого громадянина України;
- навчання української мови спрямоване на формування мовної особистості – людини, яка любить, знає і береже рідну мову, користується усіма її виражальними засобами;
- навчання державної мови здійснюється в комунікативно-діяльнісному і функціонально-стилістичному аспектах;
- навчання мови спирається на українознавство та етнопедагогіку.

Підручник висвітлює найголовніші й найактуальніші проблеми сучасної лінгводидактики: загальні питання методики української мови на сучасному етапі, особливості змісту й організації навчання мови і мовлення, методичні поради до вивчення окремих розділів шкільної програми на різних етапах навчання – початковому, основному й завершальному (1-4, 5-9, 10-11 (12) класи).

Практична реалізація наукових досліджень учених ХДУ знайшла відображення в посібнику “Практикум з методики навчання української мови” (К.: Ленвіт, 2003. – 302 с.), побудованому за модульною системою і спрямованому на забезпечення якісної практичної підготовки студентів. У ньому вміщено матеріал щодо організації навчального процесу з методики української мови, висвітлено загальні (теоретичні) питання з методики і розкрито технологію реалізації програми методичної підготовки майбутнього вчителя. Посібник органічно доповнює підручник з методики навчання і цілком забезпечує практично-лабораторні заняття. Оригінальність і новизна змісту і структури посібника допомагає самостійно опанувати курс методики навчання української мови в середніх закладах освіти.

Важливе теоретичне і практичне значення має “Словник-довідник з української лінгводидактики” (К.: Ленвіт, 2003. – 150 с.), що містить систему лінгводидактичної термінології, у тім числі і нової, рекомендовану літературу до кожної статті словника і відомості про вітчизняних учених-методистів. Вигідно доповнює перелічені праці посібник “Методика навчання української мови в таблицях і схемах” (К.: Ленвіт, 2006. – 134 с.)

Названі праці – плід теоретичної й експериментальної роботи колективу учених. Цінність підготовленого методичного комплексу полягає в тому, що ним забезпечено якісну підготовку майбутніх учителів-словесників, полегшено проведення лекцій, практичних, лабораторних занять, організацію самостійної роботи студентів.

Підручники і посібники сприяють переходу ВНЗ на Болонську систему, оскільки забезпечують організацію самостійної роботи студентів. Праці зі шкільної лінгводидактики позитивно впливають на поліпшення технології уроку, формування особистості учня, що володіє усіма видами мовленнєвої діяльності (“Сучасний урок української мови”. – Харків, 2007. – 170 с.).

На основі проведених досліджень розробляються комплекти посібників і підручників з дисциплін лінгвістичного циклу у ВНЗ та підручники для 5-9 і 11-12 класів.

Нові підручники відображають зміст шкільної програми й ті методичні новації, що з’явилися в практиці роботи вчителів. Разом з тим підручники виконують і свою основну традиційну функцію – служать джерелом знань і мовленнєвого розвитку дитини, а отже, забезпечують виховання мовної особистості, яка володіє комунікативною мовленнєвою, мовною, соціокультурною та діяльнісною (стратегічною) компетенцією. Відзначимо, що й чинні підручники містять матеріал, який частково допомагає вчителю в реалізації стандартизованої мовної освіти, але вони вже не можуть задовольнити сучасного вчителя й учнів – учасників навчально-виховного процесу, перед якими стоять нові, значно складніші завдання. Це добре розуміють і вчені-лінгводидакти, і вчителі-практики, які намагаються створити нові підручники, щоб відповідали сучасним вимогам.

Серед таких підручників є “Рідна мова”, створений авторським колективом у складі М.Пентилюк, І.Гайдаєнко, А.Ляшкевич та С.Омельчука. Підручник “Рідна мова” для 5 класу зайняв 4 місце серед представлених на конкурс підручників, а підручники для 6, 7 й 8 класів посіли призові місця.

Підручник “Рідна мова” побудований на таких методологічних засадах:

- безперервність мовної освіти в Україні;
- формування національно-мовної особистості – національно свідомого громадянина України, особистості, яка володіє рідною мовою, продукує її в різних життєвих ситуаціях, шанує і любить її, дбає про її красу і багатство;
- єдність мови і мислення як основи розвитку інтелектуальної й емоційної сфери особистості;
- формування світоглядних переконань сучасної молоді,
- виховання моральних і духовних якостей, громадянськості і патріотизму;
- усвідомлення мови, мовлення і мовленнєвої діяльності як основи розвитку кожної людини; поєднання лінгвістичної теорії і мовленнєвої практики як основи формування комунікативних умінь і навичок учнів.

Ці та інші засади зумовили зміст та структуру підручників.

Зміст відображає змістові лінії шкільної програми для новітньої 12-річної школи. Однак автори намагалися модернізувати його за рахунок досягнень сучасної лінгвістики, лінгводидактики і тих новаційних процесів, що відбуваються в сучасній школі, зокрема в навчанні рідної мови. Зміст підручників відповідає вимогам когнітивної та комунікативної методик навчання української мови, концепції яких розроблені вченими М.І.Пентилюк, О.М.Горошкіною й А.В.Нікітіною.

У структуру підручників закладено такі ідеї:

- модуль-блокова система;
- комунікативно-діяльнісний та функціонально-стилістичний підходи до навчання мови;
- українознавчий, етнопедагогічний та соціокультурний аспекти;
- розвивальне навчання;
- диференціація та індивідуалізація навчання й ін.

Підручники поділено на модулі (розділи) і блоки (параграфи), кожен з яких має таку структуру: система вправ і завдань індуктивного характеру, спрямованих на розвиток мовленнєвих умінь і навичок та засвоєння лінгвістичної теорії. Наприкінці кожного параграфа вміщено матеріал “Прочитайте і запам’ятайте”, що забезпечить систематизацію й узагальнення знань про виучуване мовне явище. Ця рубрика має ще на меті формування наукового мовлення учнів, умінь сприймати й аналізувати науковий текст. Крім цього, такий підручник слугуватиме учням і в наступних класах, якщо виникне потреба відновити вивчений раніше матеріал. Кожний параграф закінчується запитаннями для самоконтролю.

Наприкінці розділу (модуля) передбачено рубрику “Завдання і вправи для систематизації й узагальнення”, що включають текст (для аудіювання або читання) з тестами й рівневими завданнями, вправи узагальнювального характеру й по два варіанти контрольних рівневих завдань, що допоможе вчителю організувати тематичний контроль знань, умінь і навичок. Усі види мовного розбору подано у формі алгоритмічних таблиць.

У кожному параграфі наявні мовленнєві, текстові і післятекстові завдання, ситуативні та ігрові вправи тощо. Підручники обладнано великою кількістю опорних таблиць і схем, малюнків для розвитку комунікативних умінь і навичок.

Створюючи нові підручники, автори намагалися:

- по-перше, дотримуватися концептуальних настанов і нової програми;
- по-друге, забезпечити формування мовної особистості учня;
- по-третє, зберегти те цінне, що нагромаджено досвідом підручникотворення й залучити досягнення сучасної дидактики;
- по-четверте, спиратися на європейський досвід навчання мови й раціонально його використовувати;
- по-п’яте, передбачити систему духовного й естетичного розвитку особистості на основі змісту ілюстративного матеріалу (тексти, малюнки, заставки тощо).

Таким чином, підручники “Рідна мова” забезпечують реалізацію програми 12-річної школи з української мови й дозволять учителям розкривати свої професійні здібності й надбання, творчо підходити до кожного уроку.

Відзначимо, що проблема мовної освіти знаходить своє втілення не тільки в лінгводидактичних дослідженнях наших учених. Дотично нею займаються й дослідники загальнопедагогічних проблем. Так, проректор з наукової роботи ХДУ, професор В.Федяєва, вивчаючи сімейне виховання в Україні, розглядає одну з його актуальних складових – роль сім’ї у мовленнєвому розвитку дитини.

Аспірантка О.Зуброва (науковий керівник – професор Є.Барбіна), досліджуючи проблеми ціннісних властивостей майбутнього вчителя-словесника, виділяє роль спілкування у його професійній діяльності. Аспірантка В.Засименко (науковий керівник – професор М.Пентилюк) до цієї проблеми підходить з позицій виховання комунікативних якостей майбутніх учителів – викладачів української та англійської мов у полікультурному просторі.

Розвиткові лінгводидактичних стратегій та технології їх реалізації активно сприяють наукові школи доктора педагогічних наук, професора, члена-кореспондента АПН України Є.Голобородко та доктора педагогічних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України М.Пентилюк, результати досліджень яких відомі не тільки в нашій державі, а й за її межами.

На цей процес активно впливає й функціонування (з 2002 р.) спеціалізованої вченої ради по захисту кандидатських дисертацій зі спеціальностей 13.00.02 (українська мова, російська мова), а з 2008 р. – докторських.

У результаті наукових пошуків досліджено й апробовано окремі стратегії й технології навчання державної та інших мов у загальноосвітній і профільній школах з українською та російською мовами викладання, у ВНЗ філологічного й нефілологічного профілів.

Отримані результати свідчать, що навчання рідної та державної мов в Україні, зокрема південно-східному регіоні стає ефективнішим за умов:

- розробки технологічно досконалого змісту навчання мови в школі і ВНЗ (варіативних, уточнювальних, авторських програм);
- активного мовленнєвого розвитку учнів і студентів, що забезпечується створеними в процесі дослідження методичними системами;
- застосування модульних та інтерактивних технологій у навчальному процесі середньої школи;
- застосування нових технологій у професійній підготовці майбутнього вчителя-словесника;
- формування мовної особистості учня й студента із позитивною стійкою мотивацією оволодіння й користування рідною й державною та іншими мовами;
- методичного забезпечення навчального процесу новими підручниками, посібниками та іншими засобами навчання.

Експериментальна перевірка результатів досліджень, їх апробація й популяризація через наукові конференції, публікації статей у наукових збірках, видання підручників і посібників розширює уявлення вчителів і викладачів ВНЗ про лінгводидактику як науку та технології навчання мов у середній і вищій школі й шляхи удосконалення комунікативної компетенції учнів і студентів, є важливим внеском у забезпечення поступального розвитку освіти на Херсонщині.

УДК 37.02

О.І. Пометун

ПІДРУЧНИК З ІСТОРІЇ У КОНТЕКСТІ ДІЯЛЬНІСНОГО І КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДІВ

У статті подано розуміння автором сутності використання діяльнісного і компетентнісного підходів до навчання історії у середній школі. Висвітлені вимоги до структури і змісту сучасного підручника у контексті названих підходів.

The article considers author's understanding the "activity and competence" approach at the modern school history teaching and learning. The requirements to the secondary school history text book in connecting with this approach are presented.

Ще у середині 19-го століття засновником педагогічної антропології К.Д. Ушинським була сформульована ідея вільної діяльності як підґрунтя ефективної освіти: "Вільна, улюблена діяльність одна здатна задовольнити вимоги душі людської й дати їй той світ, якого вона так прагне".